

UDK: 374

Mavluda NAJMETDINOVA,

Fargona davlat Universiteti "Musiqiy ta'lim va madaniyat" kafedrası dotsenti

E-mail: mavludanazmedinova@gmail.com

Farg'ona davlat universiteti professori A.Qambarov taqrizi ostida

"OMMAVIY-MADANIY TADBIRLAR ORQALI YOSHLAR BADIY-ESTETIK DUNYOQARASHINI YUKSALTIRISHNING MA'NAVY ASOSLARI"

Аннотация

Maqolada ommaviy-madaniy bayram tadbirlari asosida yoshlar badiy-estetik dunyoqarashini rivojlantirish omillari, badiiy obrazlarning qadriyatlar tizimida interiorizatsiyasini (ichdan his qilishni) tarkib toptirish vositalari, nazariy bilimlar asosida badiiy qadriyatlarga qiziqishini rivojlantirishning ijtimoiy falsafiy mexanizmlarini o'rganish bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Interiorizatsiya, qadriyat, tafakkur, iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy, integratsiya, tasavvuf ta'limoti, so'fiylik, mumtoz asarlar.

"ДУХОВНАЯ ОСНОВА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО МИРА МОЛОДЕЖИ ЧЕРЕЗ ОБЩЕСТВЕННО-КУЛЬТУРНЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ"

Аннотация

В данной статье рассмотрены факторы формирования художественно-эстетического мировоззрения молодежи на основе массово-культурных праздничных мероприятий, способы интериоризации (ощущения изнутри) художественных образов в системе ценностей, исследование социально-философских механизмов развития интереса к художественным ценностям на основе теоретических знаний.

Ключевые слова: Интериоризация, ценность, мышление, экономическое, политическое, духовное, интеграция, суфизм, классические произведения.

"THE SPIRITUAL BASIS FOR IMPROVING THE ARTISTIC AND AESTHETIC WORLD OF YOUTH THROUGH SOCIAL AND CULTURAL EVENTS"

Annotation

The article discusses the factors of formation of artistic and aesthetic worldviews of young people based on mass cultural holiday events, methods of interiorization (feeling from the inside) of artistic images in the value system, research of socio-philosophical mechanisms for the development of interest in artistic values based on theoretical knowledge.

Key words: Interiorization, value, thinking, economic, political, spiritual, integration, Sufism, classical works.

Kirish. Insoniyat tafakkur taraqqiyotining ma'naviy-madaniy mezonlar tizimida badiy-estetik dunyoqarash alohida ahamiyat kasb etib kelgan. Badiy-estetik dunyoqarash ijtimoiy munosabatlarini hayotiy badiiy timsollarda aks ettirish orqali mavjud jamiyat kishilarining madaniy saviyasi darajasi hamda dunyoqarashini ifodalash bilan birga, inson shaxsini tarbiyalash kabi murakkab funktsiyani ham bajarib kelgan. Binobarin, jamiyat kishilarining ijtimoiy-madaniy faoliyati bilan bog'liq ma'naviy-madaniy hayotini kompleks-sistemali o'rganishda, millatning badiiy-madaniy darajasi, uning potentsial imkoniyatlarini ilmiy tadqiq qilish muhim ahamiyatga ega.

Shu nuqtai nazardan, biz o'rganayotgan mavzuning dolzarbligi:

- birinchidan, tarixan shakllangan milliy va umuminsoniy badiy-estetik dunyoqarashning shaxs ong va madaniyatiga ta'sirini, rivojlanish tamoyillari va funktsional ahamiyatini falsafiy tahlil qilish;

- ikkinchidan, ijtimoiy-ma'naviy madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishda badiy-estetik dunyoqarashning sub'ektiv omil sifatidagi ta'sir imkoniyatlarini ko'rsatish;

- uchinchidan, badiy-estetik dunyoqarash rivojlanishi bilan shaxs ma'naviy madaniy tafakkur darajasining aloqadorligi, deterministik bog'lanish va taqozolanganligini o'rganish;

- to'rtinchidan, badiy-estetik dunyoqarashdagi milliy va umuminsoniy badiiy qadriyatlar integratsiyalashuvining xarakteri, ularning ijtimoiylashtirish qonuniyatlarini pedagogik tahlil qilish;

- beshinchidan, badiy-estetik dunyoqarashning hozirgi davrda globalashayotgan madaniy muammolarni hal qilishdagi ijtimoiy-siyosiy, g'oyaviy-mafkuraviy rolini ko'rsatish;

- oltinchidan, jamiyat taraqqiyoti taqozosi bo'lgan: ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy sohalarini madaniylashtirishda badiiy tafakkurning o'rni va rolini o'rganish;

- yettinchidan, ijtimoiy ong va madaniyat taraqqiyotini rag'batlantiruvchi omillar tizimida badiiy tafakkurdan foydalanishning konstruktiv-ratsional usullarini topish masalalarini ilmiy hal qilish zaruriyati bilan belgilanadi.

O'zbekistonda yosh avlodni ma'nan yuksak insonlar qilib tarbiyalash davlat miqyosidagi muhim vazifa darajasiga ko'tarildi. Chunki ma'naviyati boy kishilar yashaydigan mamlakat kuchli bo'lishi ham muqarrardir. Targ'ibot-tashviqot, ta'lim-tarbiyaga daxldor shaxslar, idoralarning o'z faoliyatlarida jonkuyar, tashabbuskor hamda ijodkor bo'lishlari bu boradagi ishlarning samarasini ta'minlaydigan yetakchi omillardan sanaladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Ommaviy-madaniy tadbirlarni tashkil etishda adabiyotshunos olimlar, yozuvchi-shoirilar bilan birga klassik davr nazm va nasr ustalarining asarlari, fikr-mulohazaridan foydalanish muhim hisoblanadi.

Xorazmiy. "Muhabbatnoma". Bu asar yoshlar tomonidan qiyinchiliksiz, ayni paytda katta qiziqish va zavq bilan o'rganilishi tajribalarda kuzatildi. Bu asar orqali:

- noma janri, uning kompozitsion tuzilishi, o'ziga xosligi haqida ma'lumot beriladi, asar tarkibidagi turli she'riy shakllarni o'rganish asnosida mumtoz she'riyatning bir nechta janrlarini bir yo'la tahlil qilish imkoniyati tug'iladi;

- zullisonaynlik tushunchasi va an'anasi tushuntiriladi; Lutfiy lirikasi. "Jamolu husnunga so'z yo'q...", "Yo Rab, ul dilbar malak yo hur...", "Sensan sevarim xoh inon, xoh inonma", "Ayoqingg'a tushar har lahza gisu" g'azallari hamda tuyuqlar[2].

Ommaviy-madaniy tadbirlar uchun bunday she'rlar tanlanishi boisi quyidagilardan iborat:

- tanlangan g'azallar Lutfiy ijodining eng sara namunalar sanaladi. Ularda tasavvufiy qarashlar bilan izohlanadigan baytlar

bor bo'lib, bu boradagi oldin o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni mustahkamlashga imkon yaratadi;

- ularda mumtoz she'riyatning asosiy uch obrazi: oshiq, ma'shuqa va raqib ishtirok etgan bo'lib, o'zlarining doimiy xarakter xususiyatlari to'la namoyon bo'ladi. Bu esa yoshlarga o'zlashtirilgan bilimlarni takrorlash, yangi qirralarni idrok etishda yordam beradi;

- tuyuq janri to'g'risida ma'lumot beriladi, mazkur she'riy shaklga mansub asarlarni tahlil qilish o'rgatiladi.

Alisher Navoiy ijodidan namunalar. Lirikasi: "Kecha kelgumdur debon...", "Ko'rgali husnangni...", "Jong'a chun dermen ne erdi...", "Chun g'araz so'zdir erur...", "Yuqori o'lturuni kim tilasa...", Ahli ma'ni guruhida zinhori...", "Bu yurishda ikki ulog'im bor...", "Navoiy tiling Asrag'il zinhori..."[3] qit'alari. "No'shirvoni odil hikoyati" ("Tarixi muluku ajam" asaridan). G'azal va qit'alar lirik asarlarni, hikoyat esa nasr namunalarini o'rganishda navbatdagi yuksalish tomon yana bir bosqich bo'ladi. G'azallarni o'qishda majoziy ishq va ilohiy ishq tushunchalari talqin qilinadi. Qit'alar esa insonning turmush tarzi, kundalik hayot voqealari bilan bog'lanadi.

Yoshlarning badiiy-estetik dunyoqarashini yuksaltirishda milliy an'analariga asoslangan ommaviy-madaniy tadbirlar, jumladan Navro'z bayramining ham keng miqyosda nishonlanishi xalqimizning qadimiy urf-odatlar bilan bevosita bog'liqdir. "Uch ming yildan ziyod tarixga ega bo'lgan Navro'zi olam – sharqona yangi yil o'zining yangilanish, bahor nafasini boshlab kelishi, xalqimizning tabiati, ongu tafakkuri, qalbiga chuqur singib ketgani, har qaysi oila, har qaysi xonadonga shodu xurramlik olib kirishi bilan biz uchun eng qadrlı, aziz va suyuqli milliy bayramdir"[4].

Natijalar va muhokama. Bugungi kunda respublikamizdagi oliy ta'lim muassasalarining har birida badiiy to'garak faoliyat ko'rsatmoqda[5]. Badiiy to'garaklar – yoshlarning qiziqishlari asosida tashkil etiladigan guruhlar bo'lib, ular yoshlarningbo'sh vaqtlarini maqsadli tashkil etish, faol ijtimoiy munosabatlarga jalb etish, ma'naviy, g'oyaviy-estetik, ilmiy dunyoqarashini shakllantirish, yoshlarning o'z ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga sharoit yaratish, shuningdek tarbiya, targ'ibot, tashviqot funktsiyalarini amalga oshirishga yo'naltirilgan, ixtiyoriy, baholanmaydigan mahsuldor (ijodiy) faoliyat shakli hisoblanadi.

Badiiy to'garaklar yoshlarda mustaqil badiiy tafakkur qilish, estetik munosabatga kirishish; "ommaviy madaniyat"ning asl maqsad-mohiyatini tushuntirish; yoshlarni yot g'oyalarni targ'ib qiluvchi san'at namunalaridan himoya qilish; milliy g'oya ideallari asosida yashash va ishlashga o'rgatish; O'zbekistonni rivojlantirishning taraqqiyot strategiyasi mohiyatini uqtirish; milliy urf-odatlarimiz va an'alarimizga sadoqatni shakllantirish; yuksak ma'naviyat va ma'rifatga doir ko'nikma va malakalarni shakllantirish; ijodkorlik, erkin va mustaqil fikr yuritishga o'rgatish; ustozlarga hurmat, ularni e'zozlash, barcha jabhalarda yoshlarning milliy va umuminsoniy qadriyatlariga e'zozli munosabatini tarbiyalash kabi vazifalar yuklatilgan[6].

Tadqiqotchilarning fikricha, "Ommaviy madaniyat" "yoshlar submada-niyati" industriyasi; ommaviy ijtimoiy mifologiya; odamga murakkab qadriyatlar yo'nalishi tizimini joylashtirish; dunyoni ko'p qirrali tushunishini oddiylashtirish; hordiq industriyasi, turli shoularni, qiziqish va dam olishni sanoat asosiga ko'chirish; sog'lomlashtirish; madaniy, estetik ehtiyojlar qondirishni boshqarish va individual, shuningdek, jamoa foydalanadigan xizmatlar, takliflarni rag'batlantirish tizimini tashkil etish (reklama, imidjmeckerlik va hokazo), har xil o'yinlar, mexanik o'yinlardan tortib, elektron, kompyuter va boshqa vositalardan foydalanish kabi yo'nalishlarga ega[7].

Yoshlarning badiiy-estetik dunyoqarashini rivojlantirishda ular badiiy qadriyatlarni qadrlash tuyg'usini

qaror toptirish muhim ahamiyatga ega. Badiiy qadriyatlar talablardagi san'at va badiiy ijodkorlikka shunchaki faoliyat turi emas, balki qadriyat sifatida baho berish vazifalarini yuklaydi. Zero, san'at, bir tomondan, davrning "ijtimoiy-tarixiy voqealari ta'sirida shakllanadigan va rivojlanadigan, ikkinchi tomondan, milliy madaniyat va har bir san'atkorning estetik ehtiyojlarini aks ettiruvchi"[8] estetik idealni gavdalandirishning asosiy sohasi bo'lib, ijtimoiy jarayonlarning mohiyat-mazmunini o'zlashtirish, ularning rivojlanish tendentsiyalarini belgilash maqsadlariga xizmat qiladi.

Havaskor badiiy jamoalar oliy ta'lim muassasalarida ham faoliyat ko'rsatishlari maqsadga muvofiq. Ularda havaskor yoshlar o'zlarining badiiy, estetik ehtiyojlarini qondirish bilan bir vaqtda, yoshlarni har tomonlama rivojlangan komil inson sifatida tarbiyalash ishiga xizmat qilib, iqtidorlarini ro'yobga chiqarmoqda. Zero, "professional san'at ham, havaskorlik san'ati ham kishilarni tarbiyalashda umumiy maqsad va vazifalarga ega. Chunki san'at kishilarning quvonch va hayajonlari, ehtiroslarining manbai sifatida ularning hissiyoti, fikri, irodasini ifoda etib, shaxsni ma'naviy va g'oyaviy boyitishga xizmat qiladi"[9]. Turli tadbirlarda qatnashish yoshlarni tasavvur qilinayotgan holatlarda harakat qilishga, yangiliklar yaratishga undaydi, ularning ijodiy kuch-quvvatini yuzaga chiqaradi, g'oyaviy taassurotlarini uyg'otadi. Yoshlar, ayniqsa, badiiy faoliyat jarayonida badiiy obrazlar yaratish bilan bevosita bog'langan adabiyot, musiqa sahna asarlaridagi go'zallikni yaxshi his qiladilar. Bunda yoshlarga asarning: kontent tahlili, musiqiy tahlili, ijroviy tahlilini amalga oshirish vazifasi qo'yiladi[10]. Bunday to'garaklar bo'lajak kadrlarning badiiy didi va dunyoqarashini rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularning madaniy munosabatlarda bag'rikeng bo'la olish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Xulosa. Yuqoridagi mulohazalar asosida xulosa sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

Birinchidan, yoshlarni bugungi kunda dunyoda kechayotgan murakkab siyosiy, mafkuraviy kurashlardan mintazam xabardor qilish, jahonda va yon-atrofimizda sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga nisbatan to'g'ri munosabatni shakllantirish, ular milliy manfaatlarimizni chuqur anglash va himoya qilish, shu aziz Vatan uchun, uning buguni va ertasi uchun daxldorlik va mas'ullik tuyg'usini yanada kuchaytirish oliy ta'lim muassasalarining eng muhim vazifalaridan biridir.

Ikkinchidan, badiiy-estetik dunyoqarashni rivojlantirmasdan bo'lajak kadr shaxsining kamolotiga erishib bo'lmaydi. Badiiy to'garaklarda kechuvchi ijtimoiy jarayonlar yoshlarning badiiy-estetik qadriyat va hodisalarini baholash va ifoda qilish, ularga faol munosabat bildirish malakalarini shakllantirish imkonini beradi.

Uchinchidan, to'garaklardagi tarbiyaviy texnologiyalarning o'ziga xos xususiyatlari badiiy to'garaklarning boy pedagogik imkoniyatlarga egaligini ko'rsatib, oliy ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan ma'naviy-ma'rifiy, madaniy tadbirlar, bayramlarda yoshlarning badiiy-estetik tarbiyaning sub'ektlari sifatidagi chiqishlaridan samarali foydalanishni taqozo etadi.

To'rtinchidan, badiiy to'garaklarda amalga oshiriladigan g'oyaviy-estetik tarbiya jarayoni muayyan texnologik tamoyillarga tayangandagina o'z samarasini beradi. Ushbu tamoyillar sirasiga milliy rivojlanishga yo'naltirilganlik, ta'lim va tarbiya birligi, hayotiylik, yaxlitlik, ong va xulq-atvor birligi; amaliylik, ommaviylik, yoshlar tashabbusini rag'batlantirish, ijodiy hamkorlik, o'zaro hurmat, bir-birini rag'batlantirish, "ommaviy madaniyat" ta'siriga qarshi ma'rifiy kurash, uzviylik, g'oyaviy va badiiy tarbiya omillari ta'sirining muvofiqlashganligi kabilar kiradi.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston. 2021. – B.303.
2. Lutfiy. Sensan sevarim. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. 1987. –B. 464.
3. Navoiy Alisher. Topmadim. –Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. 1988. –B. 784
4. <https://myday.uz/uz/kreativ/> Navro'z – qadim qadriyatlar tarovati
5. Mustafoev Sh.Globallashuv sharoitida talabalarni g'oyaviy-estetik tarbiyalash texnologiyasi (Badiiy to'garaklar faoliyati misolida)// Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. –Samarqand.: SamDU. 2018. –B. 11.

6. Mustafoev Sh. Globallashuv sharoitida talabalarni g'oyaviy-estetik tarbiyalash texnologiyasi (Badiiy to'garaklar faoliyati misolida)// Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. –Samarqand: SamDU. 2018. –B. 12.
7. Flier A.Ya. Massovaya kultura i yeyo sotsialnye funktsii. // ONS: Obshchestvennye nauki i sovremennosty. –Moskva: 1998. - №6. – S. 138.
8. Mahmudov T., Olimov Ya. O'zbekiston san'atida inson omili.–Toshkent: Adabiyot va san'at, 1988.–B.94.
9. Toshmatov O'. Badiiy jamoalar bilan ishlash uslubiyoti. /Respublika metodika va axborot markazi. –Toshkent: 2006. –B. 102.
10. Mustafoev Sh. Globallashuv sharoitida talabalarni g'oyaviy-estetik tarbiyalash texnologiyasi (Badiiy to'garaklar faoliyati misolida)// Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. –Samarqand: SamDU. 2018. –B. 12.